

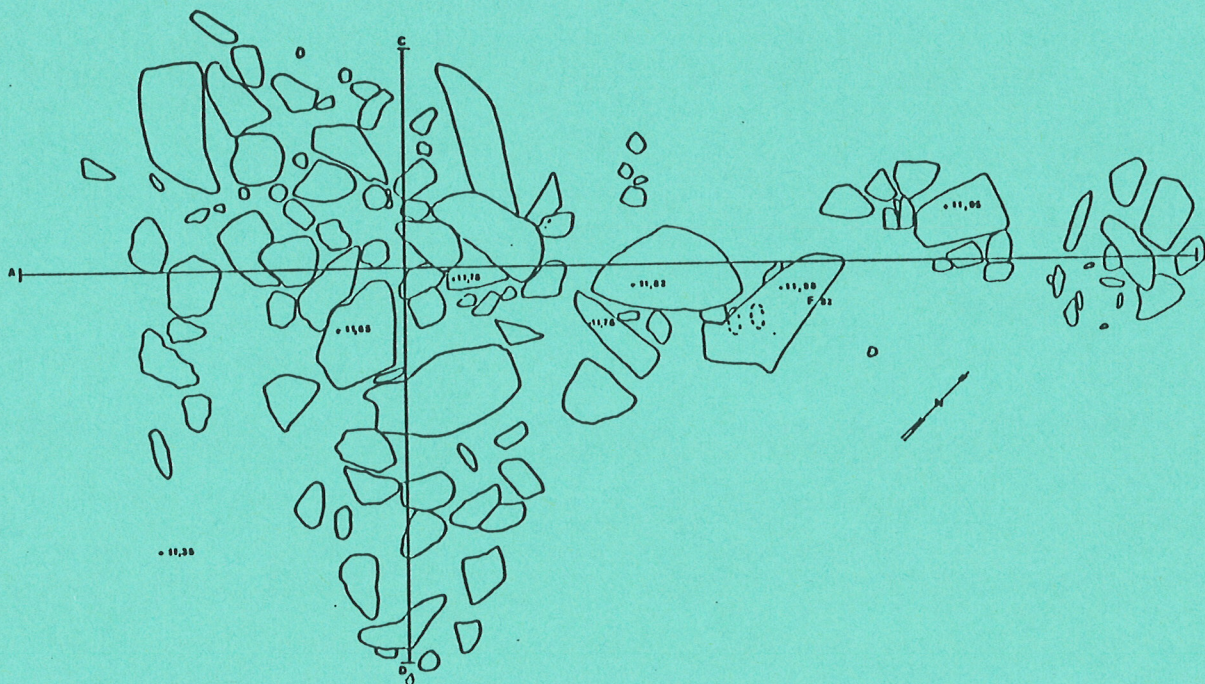
GSMA 89 0001:

Göteborgs stadsmuseum
Arkeologisk arkivrapport

Nr 1989:8

RAPPORT ÖVER
ARKEOLOGISK UNDERSÖKNING

OREGELBUNDEN STENSÄTTNING ASKIM 23
GÖTEBORGS KOMMUN
1989

GÖTEBORGS ARKEOLOGISKA MUSEUM

FORNLÄMNING ASKIM 23

Arkeologisk undersökning av oregelbunden stensättning i Askim, Göteborgs kommun, 1989.

Sammanfattning

Oregelbunden stensättning på bergskrön med utsikt över Askimsviken. Anläggningen bestod av ett lager sten som lagts över en svacka i berget. Centralt i stenpackningen fanns en gravgömma uppdelad i tre koncentrationer med keramik och brända ben. Flinta och kvarts fanns spridd i stensättningen. Dateringen är osäker men stensättningen tillhör troligen övergången mellan brons- och järnålder.

Administrativa uppgifter

Länsstyrelsen beslut nr: 220-5543/89.
Läge: Askim 91:36 och 91:61, Askims socken, Göteborgs kommun (fig 1-2).
Grävningssorsak: Villabebyggelse.
Grävningstinstitution: Göteborgs arkeologiska museum.
Grävningstid: 17-25 april 1989.
Antal arkeologtimmar i fält: 224.
Antal grovarbetstimmar i fält: 56
Platsledare: Ulf Ragnesten

Miljöbeskrivning

Fornlämningen var belägen på Trollåsen i Askim i södra delen av Göteborgs kommun. Den låg på krönet av ett utskjutande bergsparti med vid utsikt över Askimsviken. Åt N stupade berget brant, åt SV, S och Ö sluttade berget långsamt nedåt. Omedelbart Ö om fornlämningen uppe på bergskrönet fanns en ca 1 m djup och 3 m bred svacka. Den genomskar hela bergskrönet från SV mot NO. I svackan växte gräs och ljung, liksom på fornlämningen. För övrigt var berget kalt.

Förundersökningen syntes fornlämningen som en oregelbunden stensättning, ca 6 m i diameter. Den var över-torvad med i ytan talrika stenar 0,2-0,5 m stora. (Fig 3)

Undersökningsmetod

Den oregelbundna stensättningen är en vanlig och relativt välkänd fornlämningstyp i Göteborgsområdet. Ett kännetecken för dessa stensättningar är att de kan bestå av flera stenpackade klyftor med fynd. Dessa klyftor kan ibland ligga långt utanför den centrala del av stensättningen som innehåller själva gravgömmen. Därför undersöktes ett flertal områden kring bergskrönet där små sten-samlingar sågs i markytan. Områdena betecknas A -G,

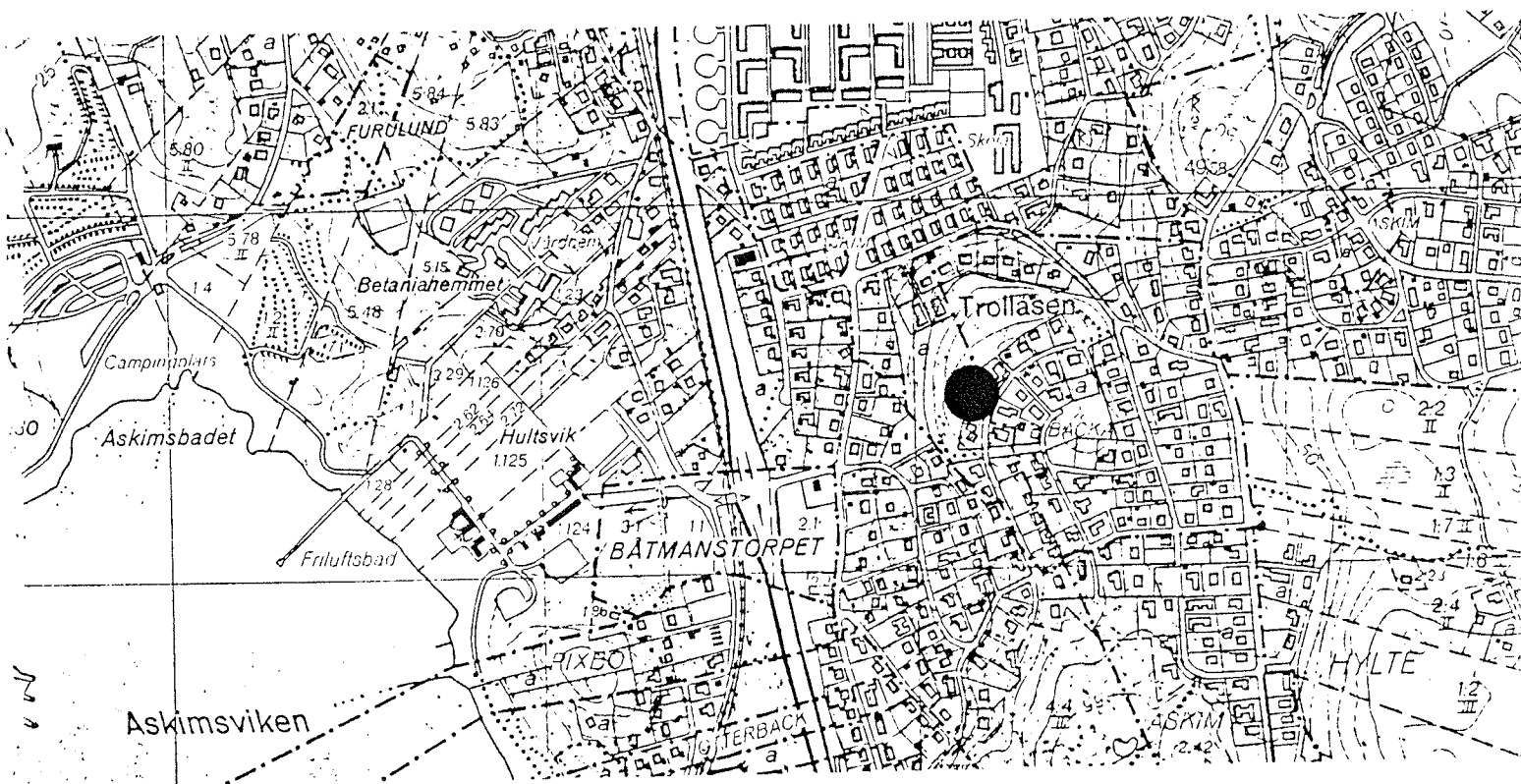

Fig 1.
Fornlämningens läge i Askims socken, Göteborgs kommun.
Ek karta 6B 9d, Västra Frölunda. Skala 1:10 000.

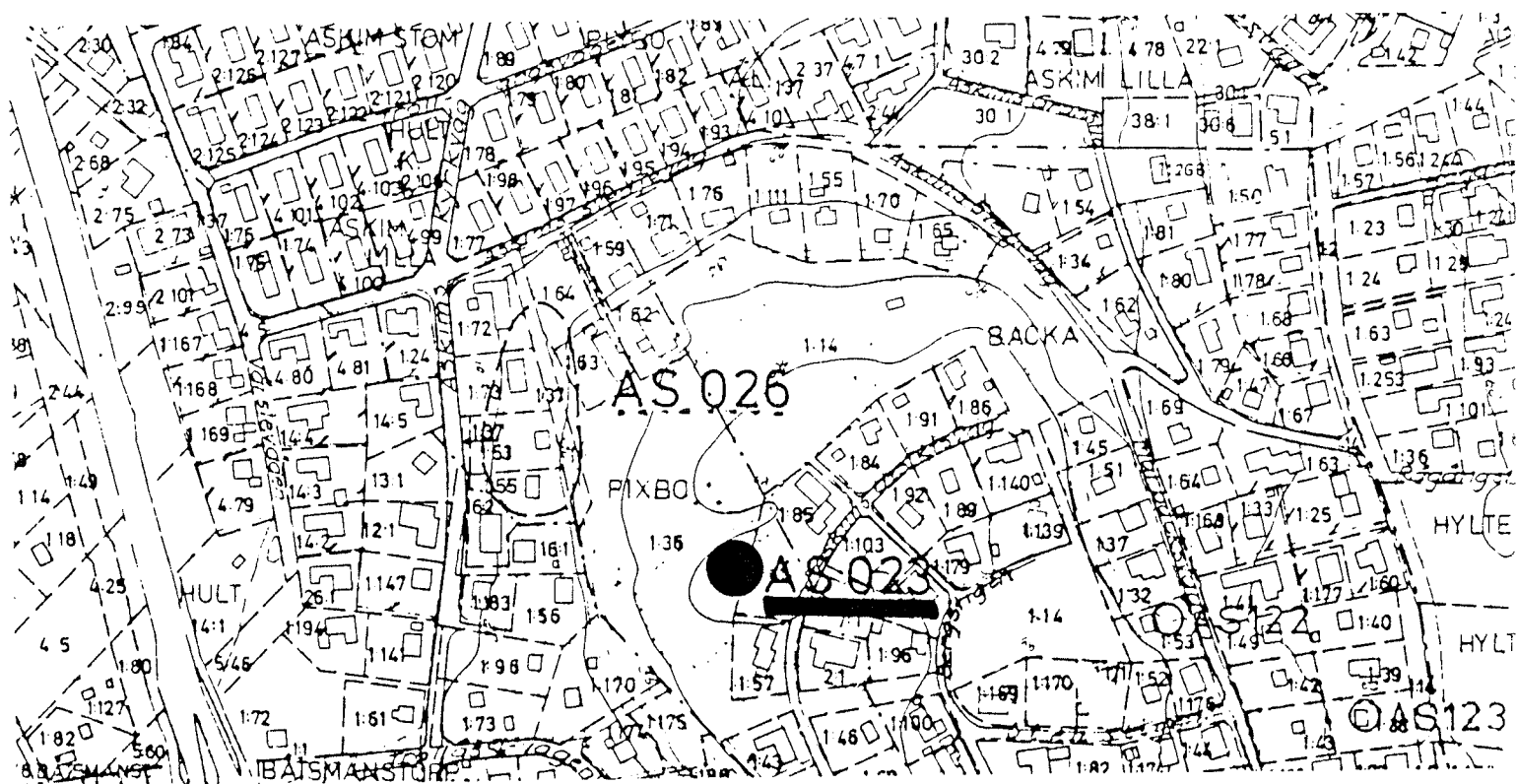

Fig 2.
Fornlämningens läge. Karta för Göteborgs kommun. Skala 1:4000.

Fig 3. Stensättningen före undersökningen. Foto från NO.

Foto: Ulf Ragnesten *B 11689*

där själva stensättningens centrala del omfattade område E. (Fig 4)

Områdena avtorvades med spade. Därefter undersöktes de med skärslev. Gravgömman i stensättningen sållades.

Höjdmätningen som gjordes över terrängen och konstruktionerna var endast relativ, dvs måtten avser inte den absoluta höjden över havet utan står bara i inbördes förhållande till varandra.

Fynden numrerades så att varje område fick sin egen nummerserie.

Undersökningsbeskrivning

Område A (fig 5):

Ca 7 m S om stensättningen, i den svacka som omnämns under miljöbeskrivningen ovan, sågs några stenar i markytan. Här upptogs område A. Till ytan var området ca 8 m långt och 1 m brett med en utvidgning på 2 kvm åt Ö.

I större delen av området fanns berget omedelbart under grästorven, utom i den S delen. Här fanns en sänka i berget omkring de stenar som syntes i markytan. Sänkan var 0,3 m djup. Stenarna var dock naturligt spruckna från berget och utgjorde ingen konstruktion. I Sänkan fanns emellertid ett flintavslag och en bit övrig flinta.

Område B (fig 6-8):

Ca 3 m Ö om stensättningen upptogs område B. Det var i slutningen ned mot svackan. Området upptogs här därför att några större stenar stack upp i markytan. En av stenarna var större än de övriga, ca 0,5 x 0,4 m stor.

Vid undersökningen fanns berget ganska snart under grästorven. Som djupast var det 0,24 m (fig 7) ner till berget räknat från markytan. Under grästorven fanns delvis mo. Stenarna som syntes i marken låg nästan uteslutande i detta molager. (se fig 6).

Två flintavslag, 5 bitar övrig flinta, en bit kvarts samt kol var fynd som huvudsakligen hittades i små sprickor i det underliggande berget (fig 8). Några konstruktioner fanns inte i område B.

Område C (fig 9-11):

Ca 5 m NO om stensättningen undersöktes område C. I markytan iaktogs här 3 st större stenar. Markytan var beväxt med ljung och gräs. Efter avtorvning och rensning

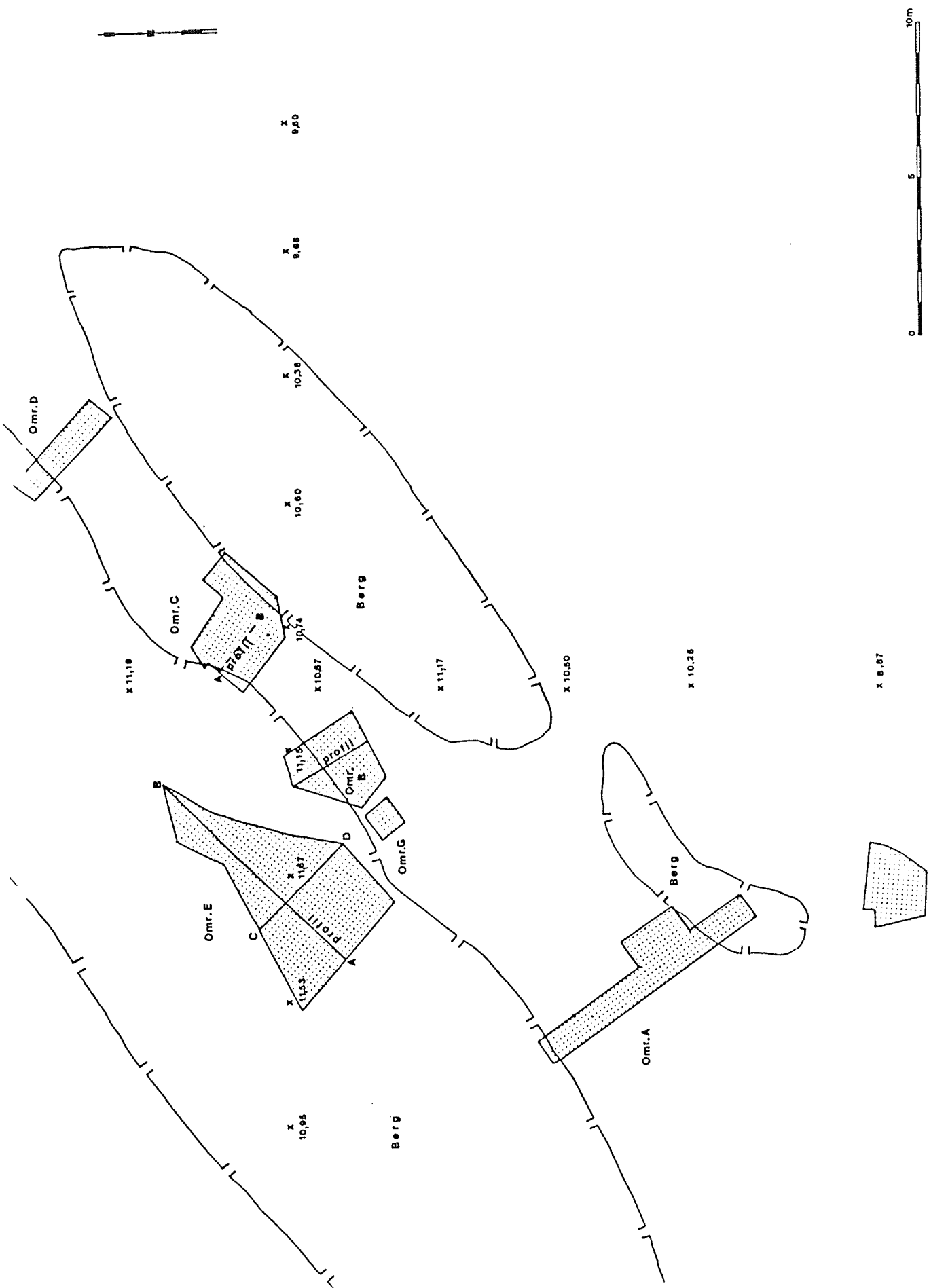

Fig 4.
Undersökningsområdets läge samt en relativ höjdmätning
i meter.

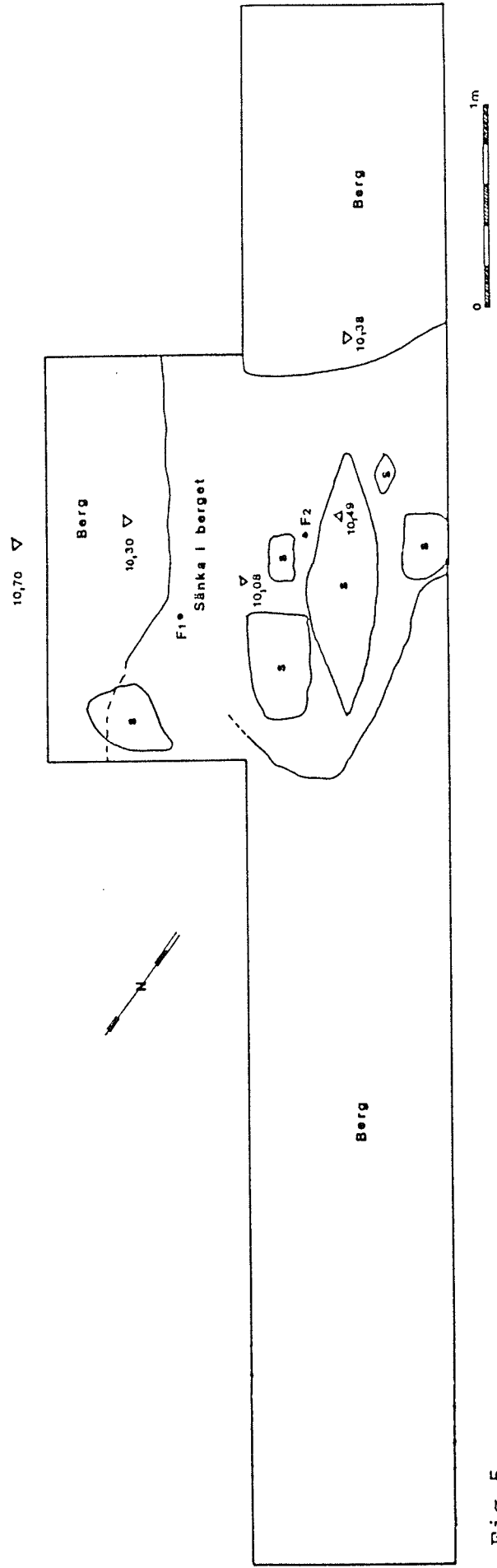

Fig 5.
Område A.

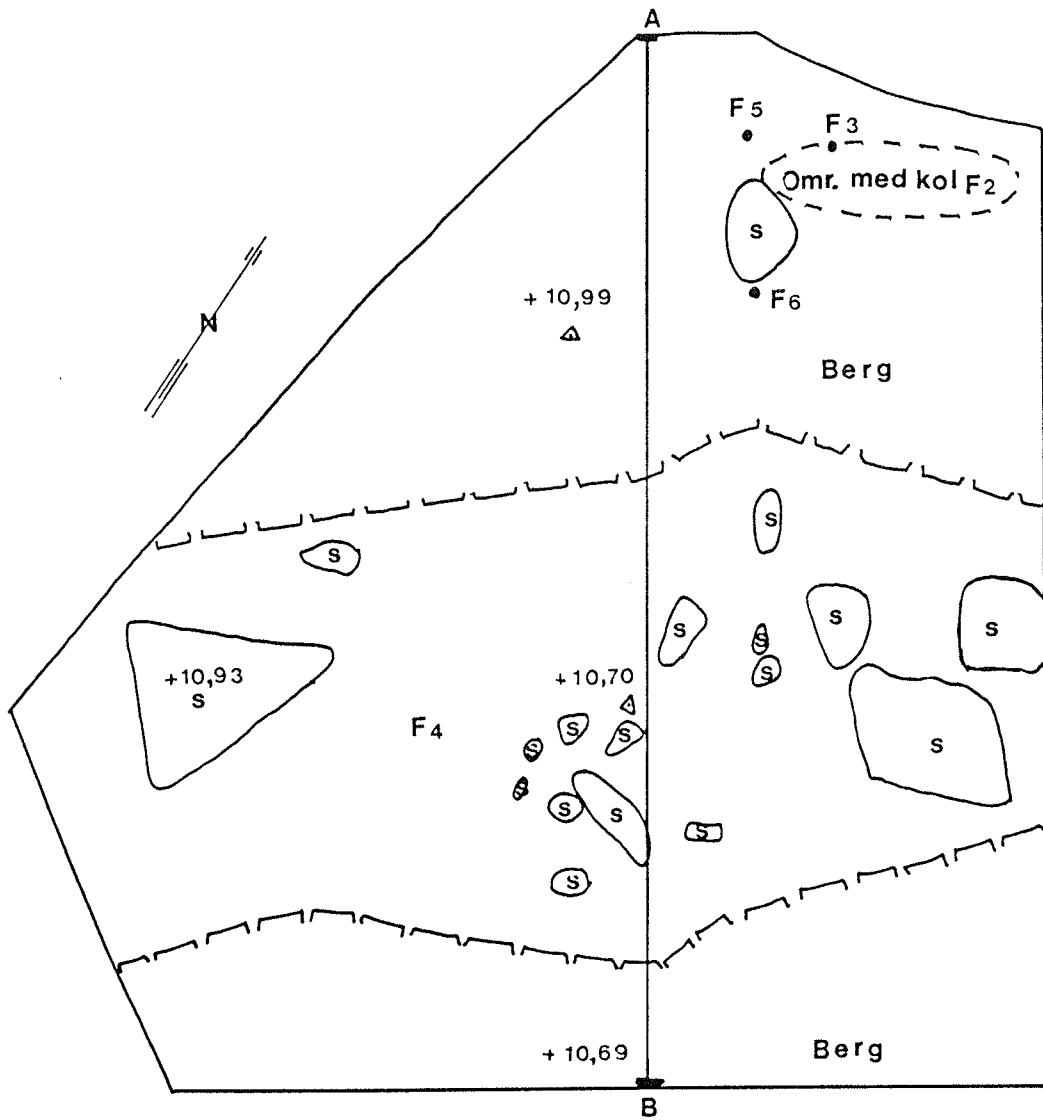

Fig 6.
Plan över område B.

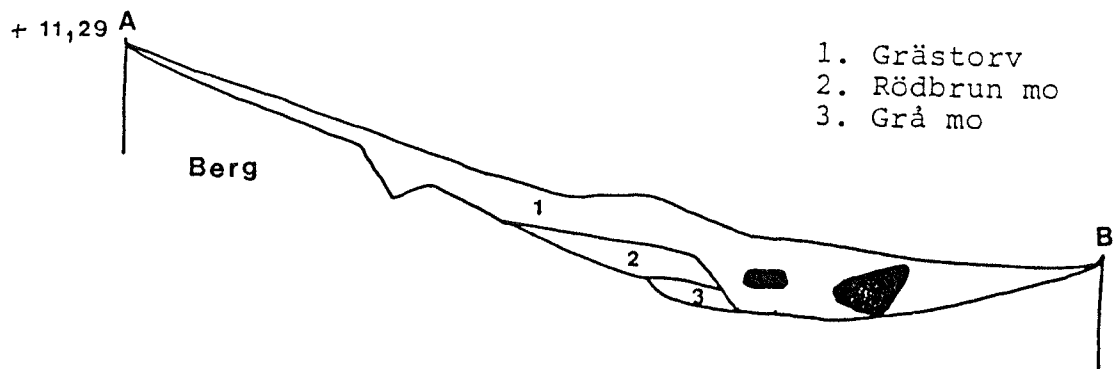

Fig 7.
Profilritning av område B.

Profilens läge framgår av fig 6.

Fig 8. Foto: Ulf Ragnesten
Fynden från område B hittades huvudsakligen i sprickor i det underliggande berget. Foto från S.

B 11690

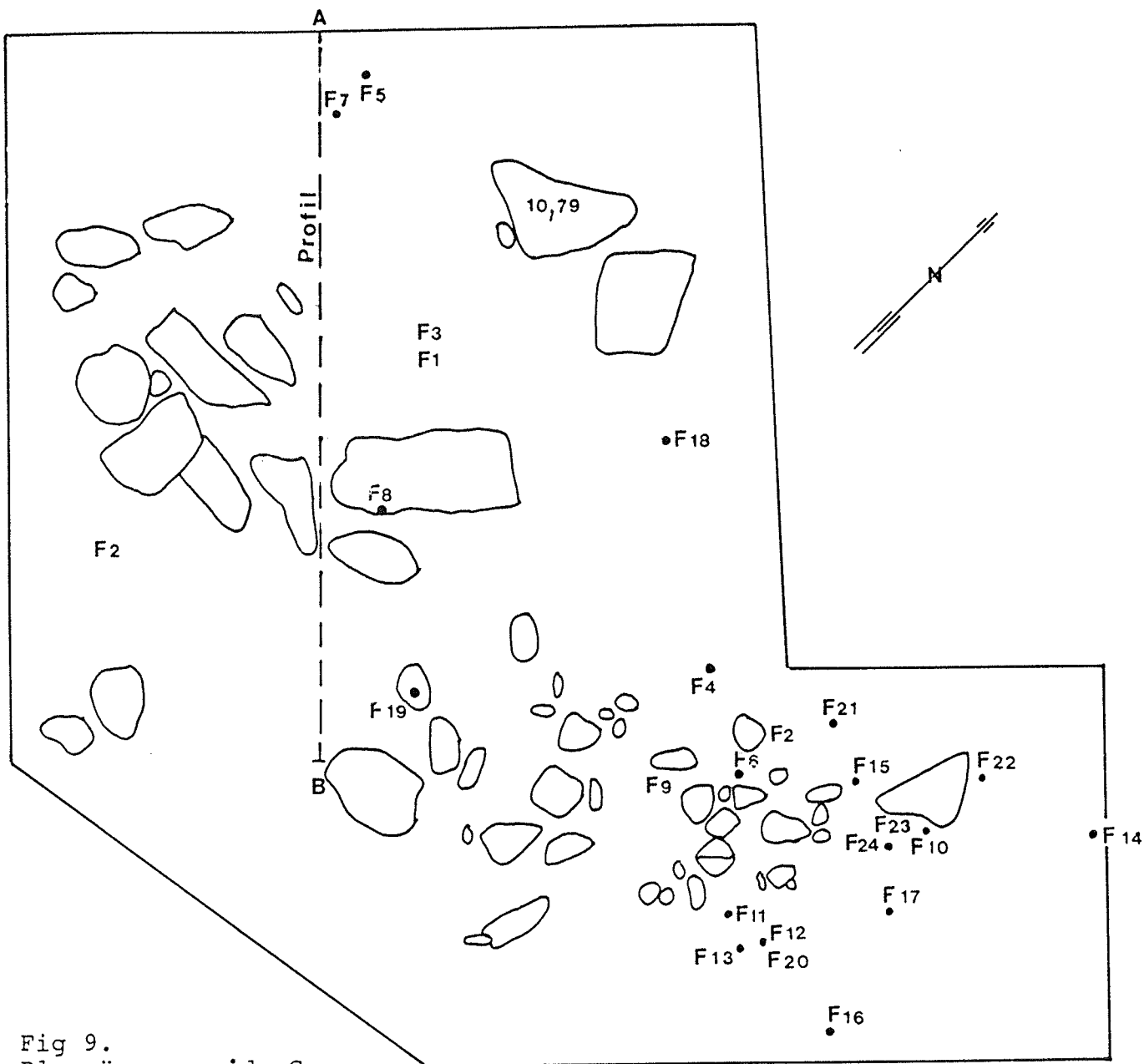

Fig 9.
Plan över område C.

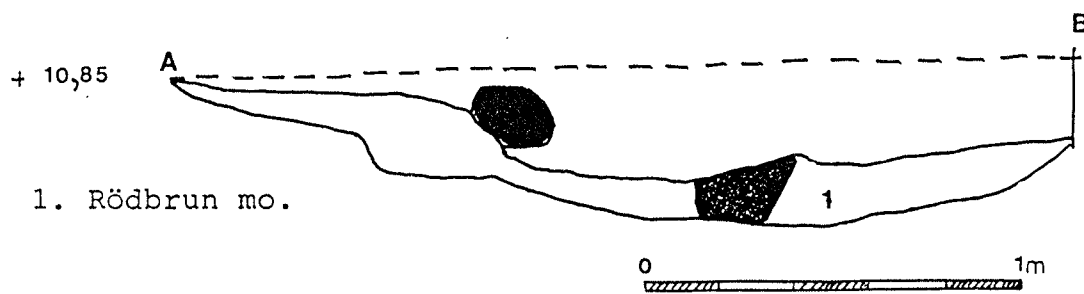

Fig 10.
Profilritning av område C. Profilens läge framgår av fig 9.

Fig 11.

Framrensad stenpackning på område C. Foto från V.

Foto Leif Nilsson

B 11691

iakttogs vad som möjligen var rester av en lagd stenpackning (fig 9 och 11). Stenpackningen bestod av 0,1-0,2 m stora stenar. Några var söndervittrade och har inte ritats in på planen, fig 9. Packningen hade ingen klar begränsning. Stenarna fanns endast i ett lager. (jfr fig 10).

Fynden i stenpackningen bestod av 12 st flintavslag, 9 bitar övrig flinta samt några gram kol. Fynden låg företrädesvis spridda i stenpackningens Ö del, bland de där något mindre stenarna. Något sotlager fanns inte i eller under stenpackningen, endast enstaka kolinslag.

Det finns inget säkert som talar för att stenpackningen har lagts av människor. Men anhopningen av slagen flinta talar för att det är fråga om en rest av en konstruktion.

Område D (fig 12-13):

Område D var beläget ca 10 m NO om stensättningen, i samma svacka i berget som område A, B och G. Området var 3,5 m långt och 1 m brett. Det grävdes på denna plats för att ta reda på om det fanns någon stenpackning i bergssvackans sluttning mot NO.

Någon stenpackning eller annan konstruktion framträdde inte vid undersökningen. I NV-delen av området trädde berget fram strax under grästorven (fig 12). Svackan, som fanns endast i schaktets SÖ del, var fylld med mo. Svackan undersöktes till ett djup av 0,64 m (fig 13). Fynden låg inte i svackan utan i bergssprickorna i NV delen av schaktet.

Fynden på område D bestod av ett flintavslag, en bit övrig flinta samt mindre än ett gram kol. Flintbitarna hittades tillsammans alldeles under grästorven och kolet (F 3) fanns i en grund spricka i berget.

Område E (fig 14-20):

Område E utgjordes av den oregelbundna stensättningen. Den var belägen på själva bergskrönet. Stensättningen var före undersökningen beväxt med en enbuske samt gräs och ljung (fig 3). I grästorven syntes ett femtontal stenar 0,2-0,5 m stora. Tillsammans bildade de en oregelbunden stensättning som syntes vara omkring 6 m i diameter. Den tycktes inte vara skadad, annat än att markytan var sliten i den SV kanten, då platsen var en välbesökt utsiktspunkt. Efter avtorvning och rensning visade sig stensättningen mycket riktigt vara oregelbunden till formen. Den var dock något större än vad som syntes före undersökningen. Den var 7,5 m lång (NO-SV) och 4 m bred. Den var långsträckt och fyllde ut en svacka på bergskrönet (fig 14, 15). Bredden var störst i den SV delen. Därifrån smalnade den av mot NO. (Fig 16)

Fig 12.

På område D trädde berget fram strax under grästorven.
Foto från NV.

Foto Jon Allansson B 11692

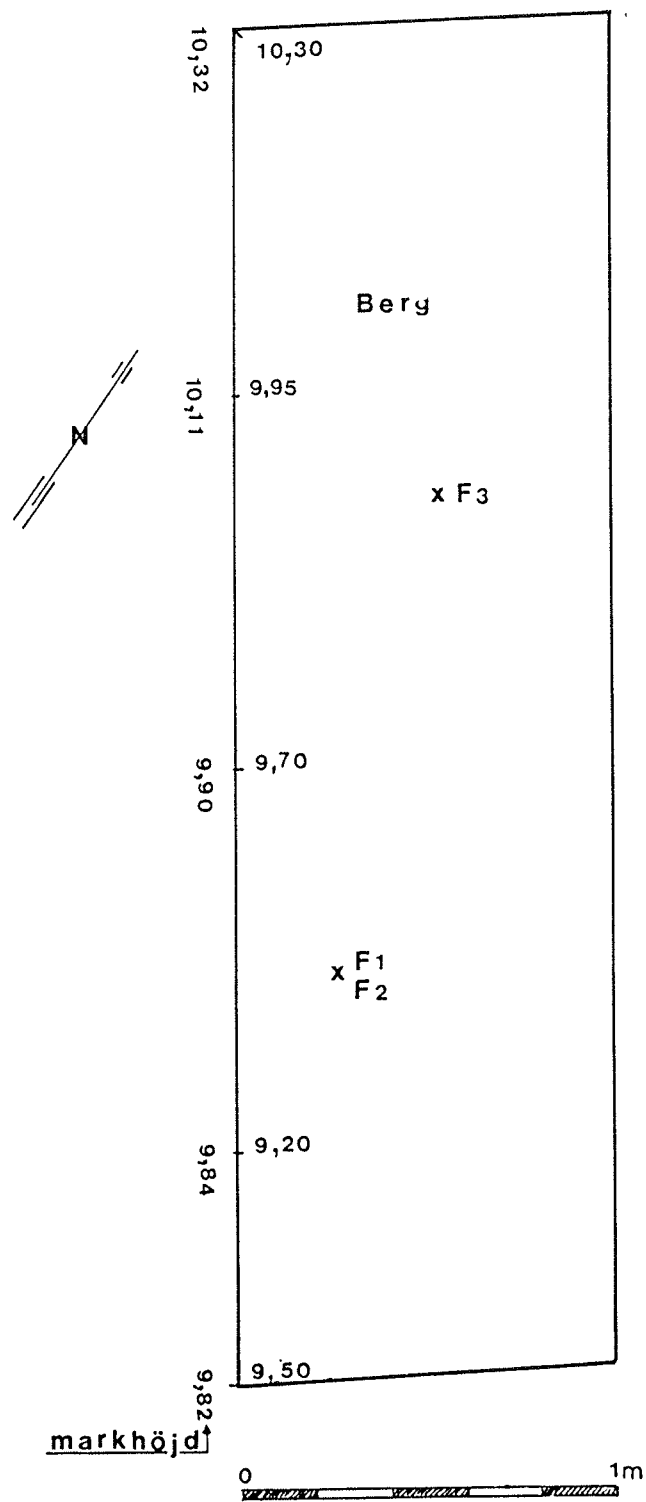

Fig 13.
 Plan över område D. Höjdmåtten till vänster gäller markytan,
 till höger områdets botten.

B 11693

Fig 14. Foto: Ulf Ragnesten
Den oregelbundna stensättningen fyllde ut en svacka på bergskrönet. Foto från NO.

Fig 15.

Den oregelbundna stensättningen i en svacka på bergskrönet.
Foto från SV.

Foto: Ulf Ragnesten B 11694

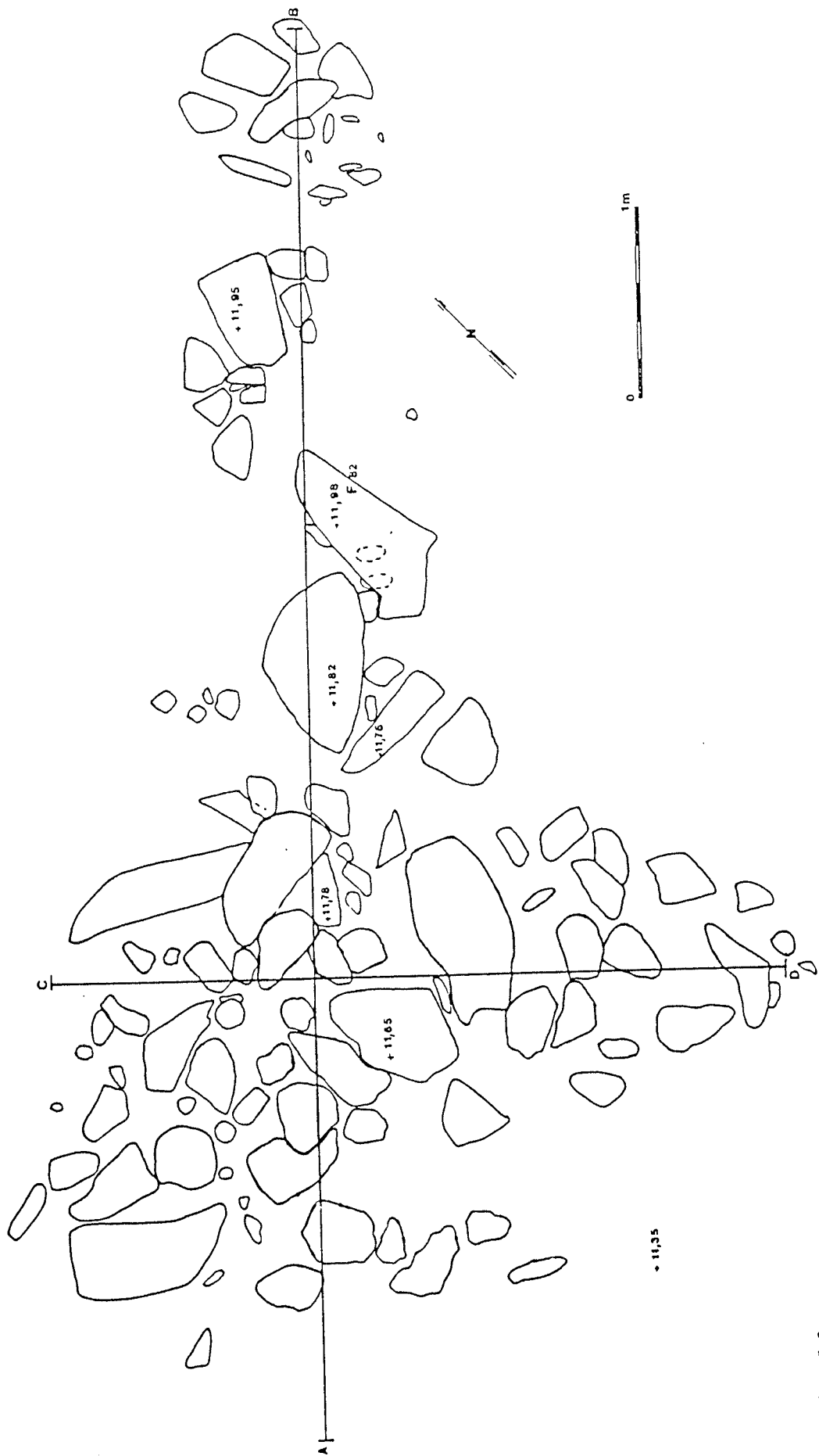
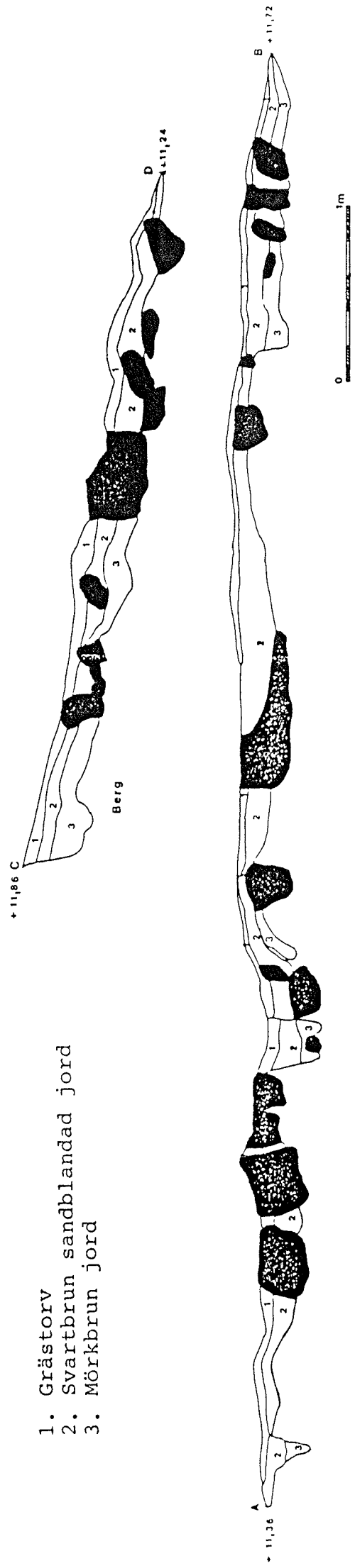

Fig 16.
Plan över den oreglbundna stensättningen. Område E.

- 1. Grästorv
- 2. Svartbrun sandblandad jord
- 3. Mörkbrun jord

Fig 17.
 Profil av stensättningen. Område E. Profilernas läge framgår av
 fig 16.

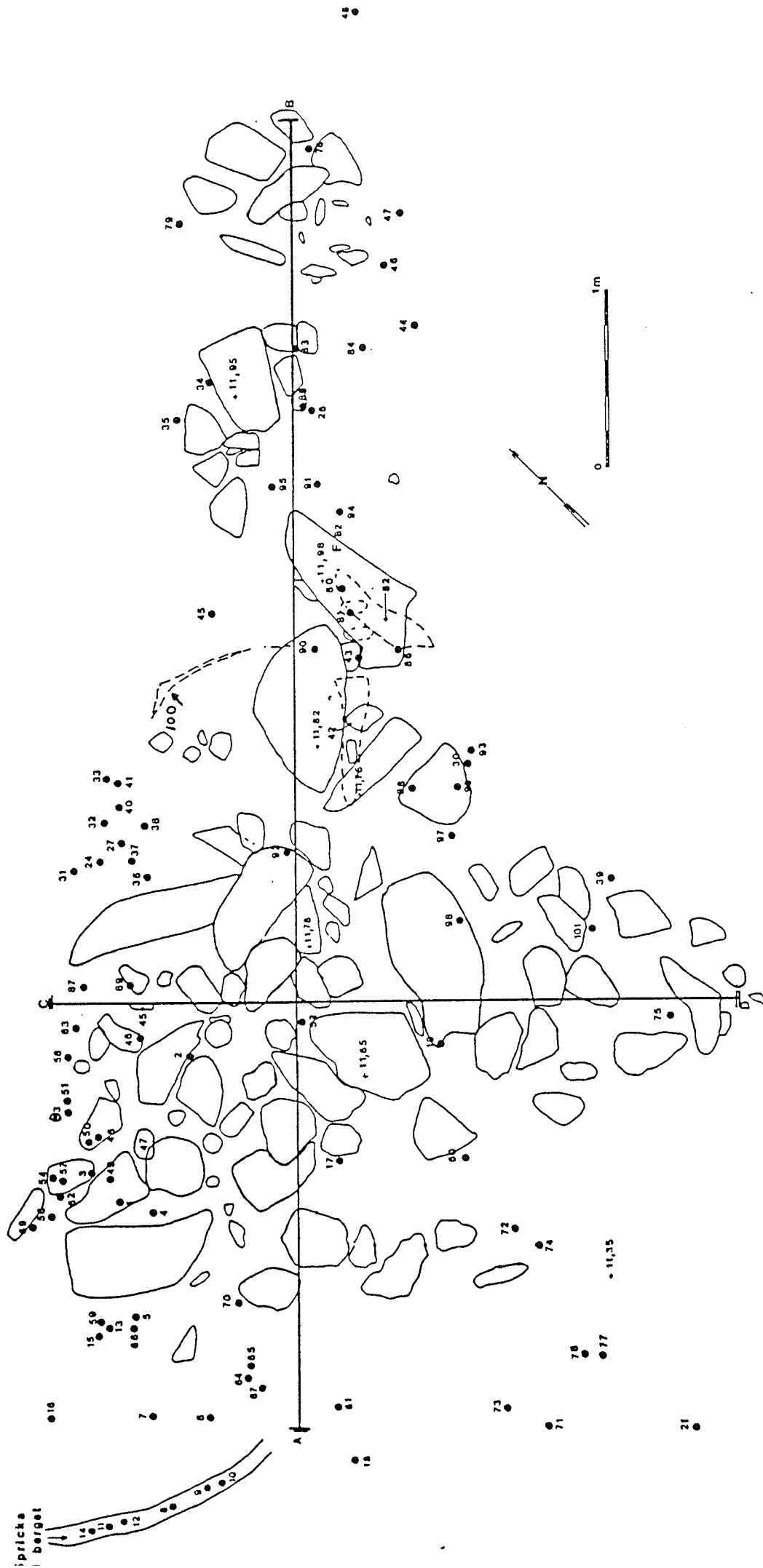

Fig 18.
 Fyndens placering i stensättningen. I motsats till övriga
 planer i denna rapport föregås inte fyndnumren av bokstaven F.

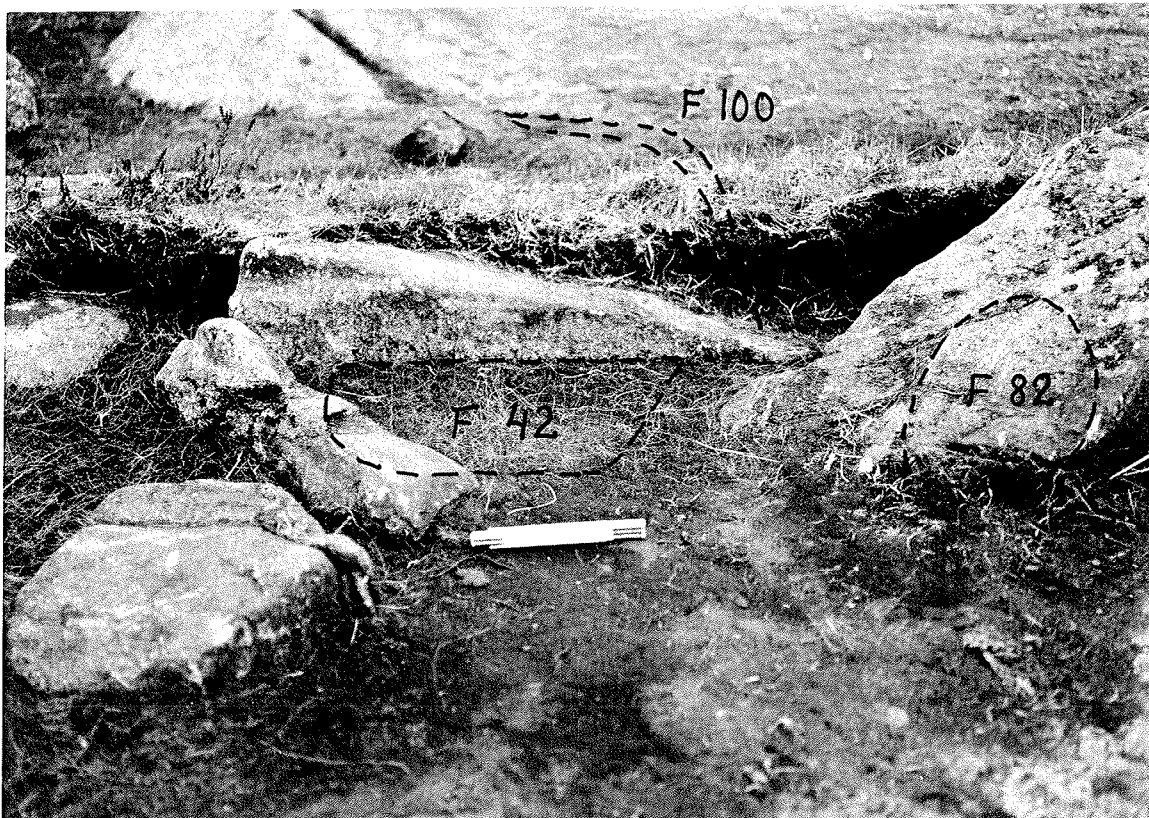

Fig 19. Foto: Ulf Ragnesten *B 11695*
 Gravgömmen hade tre koncentrationer av keramik och brända ben.
 (F 42, 82 och 100). Foto från SO.

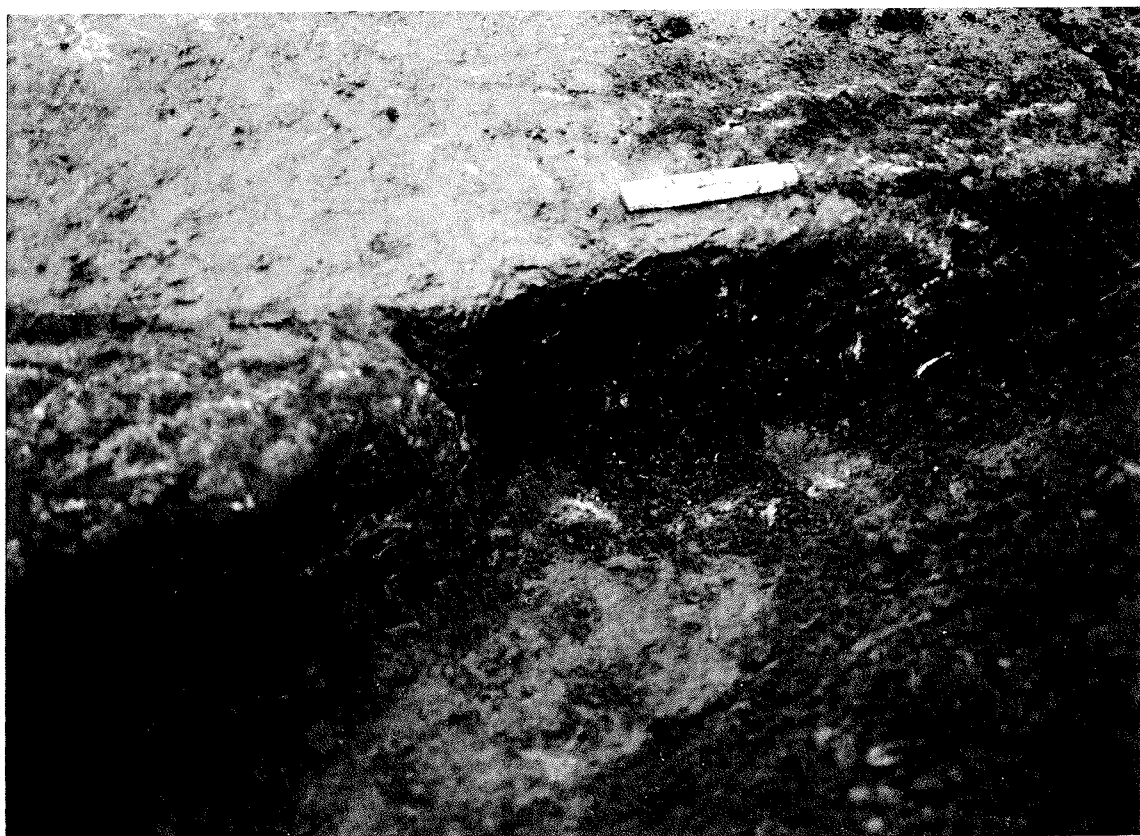

Fig 20. Foto: Ulf Ragnesten *B 11696*
 Gravgömmans begränsning åt N med F 100. Foto från S.

Stenarna i stensättningen var av varierande storlek. De flesta var ca 0,2-0,5 m stora men 7-8 st stenar var ca 0,5-1 m stora (jfr fig 16). Det fanns bara ett lager sten, vilket bl a framgår av profilritningen fig 17. Någon kista, kantkedja eller annan stenkonstruktion fanns inte i stensättningen

I stensättningen fanns sannolikt en enda gravgömma (F 42, 82 och 100). Den låg ungefär i centrum av anläggningen, delvis mellan och delvis under stenar (fig 18). De tre fyndkoncentrationerna låg visserligen en liten bit ifrån varandra men ingenting annat talar för att det är frågan om mer än en grav. Gravgömmans begränsning åt N utgjordes av en liten bergskant. (Fig 19 och 20) Alla tre fyndkoncentrationerna innehöll keramik och brända ben, som låg blandade med varandra. Keramiken var av samma slag i de tre fyndkoncentrationerna, vilket också talar för att det är frågan om samma gravgömma. Keramiken bestod av små oornerade skärvor. Utsidan på skärvorna var rödbrun och troligen slammad med en fin lera. Insidan var grå. Man kunde se magring av glimmer. Keramikskärvorna har inte kunnat hopfogas till något kärl eller så att kärlform och storlek framgår. De brända benen i gravgömman vägde 226 gram från de tre fyndkoncentrationerna. Liksom beträffande keramiken fanns det mest ben i F 42, mindre i F 82 och ännu något mindre i F 100.

De brända benen har preliminärt granskats av osteolog Leif Jonsson, UV Väst. Han finner att det inte går att avgöra om benen i de tre fyndkoncentrationerna tillhör samma eller olika individer. Men benen i de tre koncentrationerna utgörs endast av människoben. Benen har tillhört en eller flera individer vars ålder varit ungefär 10-40 år.

Huruvida flintor och kvartsbitar som påträffades i närheten av de brända benen hör till gravgömman eller anläggningen i övrigt går inte att avgöra. Flintan och kvartsen närmast gravgömman har fyndnummer 42, 82 och 100.

Runtom i stensättningen fanns redskap, avslag, kärnor och övrig flinta. Flintredskapen utgjordes av 2 st avslag med retusch, 2 st avslagsskrapor, 2 st borr samt 1 st övrigt redskap. Dessutom fanns en knacksten av bergart, som hittades i en av dumphögarna. På flera platser i anläggningen fanns också kvartsbitar. Några gram kol hittades också varav 2 gram tillvaratogs från gravgömman.

När man betraktar fyndens utbredning i stensättningen (fig 18) är det tydligt att fynden fr. a. fördelar sig längs kanterna. Särskilt mycket fynd har samlats till anläggningens V kant. Likaså har några flintor ansamlats i en spricka i det underliggande berget. Vad orsaken kan vara till detta diskuteras under rubriken "Tolkning och datering".

Område F (fig 21):

Ca 15 m S om stensättningen i bergets sluttning åt S upptogs område F. Anledningen var att några större stenar stack fram ur marken, vilka möjligen kunde utgöra en konstruktion. Efter avtorvning av ljung och mossa samt framrensning syntes tre stenar 0,45-0,7 m stora (fig 21). De föreföll emellertid naturligt spruckna från det intilliggande berget, därför avbröts vidare undersökning av området. Inga fynd hittades på området.

Område G (fig 22):

Omkring två stenar som låg i svackan SÖ om stensättningen upptogs område G. Avståndet från stensättningens SÖ kant var endast 1 m. Områdets storlek var 1 kvm.

Stenarna på området ingick inte i någon konstruktion. Fynden utgjordes av 2 st flintavslag, 1 st splitter, 2 st mikrospån, 6 st övrig flinta samt fragment av en enkel spånkrapa och fragment av en knacksten. Stenarnas och fyndens placering på området framgår av fig 22.

TOLKNING OCH DATERING

Sedan 1960 har omkring 65 st oregelbundna stensättningar undersökts i Göteborgs kommun. Det är följaktligen en mycket välkänd fornlämningsstyp i Göteborgsområdet. Ändå finns det viktiga frågor om denna gravtyp som inte är besvarade. Man vet t ex inte om den är lika mycket utbredd i övriga delar av landet och om det är en vanlig gravtyp under senare delen av järnåldern. Men de gjorda undersökningarna visar ändå vissa tendenser, t ex att de flesta oregelbundna stensättningarna kan dateras till övergången mellan brons- och järnålder och mera sällan förekommer i senare delen av järnåldern. Det verkar också som om stensättningarnas oregelmässiga utseende och uppbyggnad kan förklaras med att det var successivgravar som påbyggdes efter hand och att man strävade efter att gravlägga i klyftor som uppstått i berg. (Se Cullberg och Cullberg 1964, sid 68 och Cullberg 1967, sid 258.)

Den oregelbundna stensättningen As 23 liknar de tidigare undersökta i Göteborgs kommun. (Se Andersson 1982.) Läget är detsamma som flera liknande stensättningar har - på bergskrön med vid utsikt. Stensättningen är även byggd över en svacka i berget liksom andra stensättningar och gravgömmen utgöres av koncentrationer av brända ben och keramik, lagt mellan stenarna utan speciell stenkonstruktion. Även vad beträffar fynden liknar As 23 de flesta andra oregelbundna stensättningar. Dvs slagen flinta finns spridd över hela anläggningen och keramiken är kraftigt söndersplittrad i små skärvor.

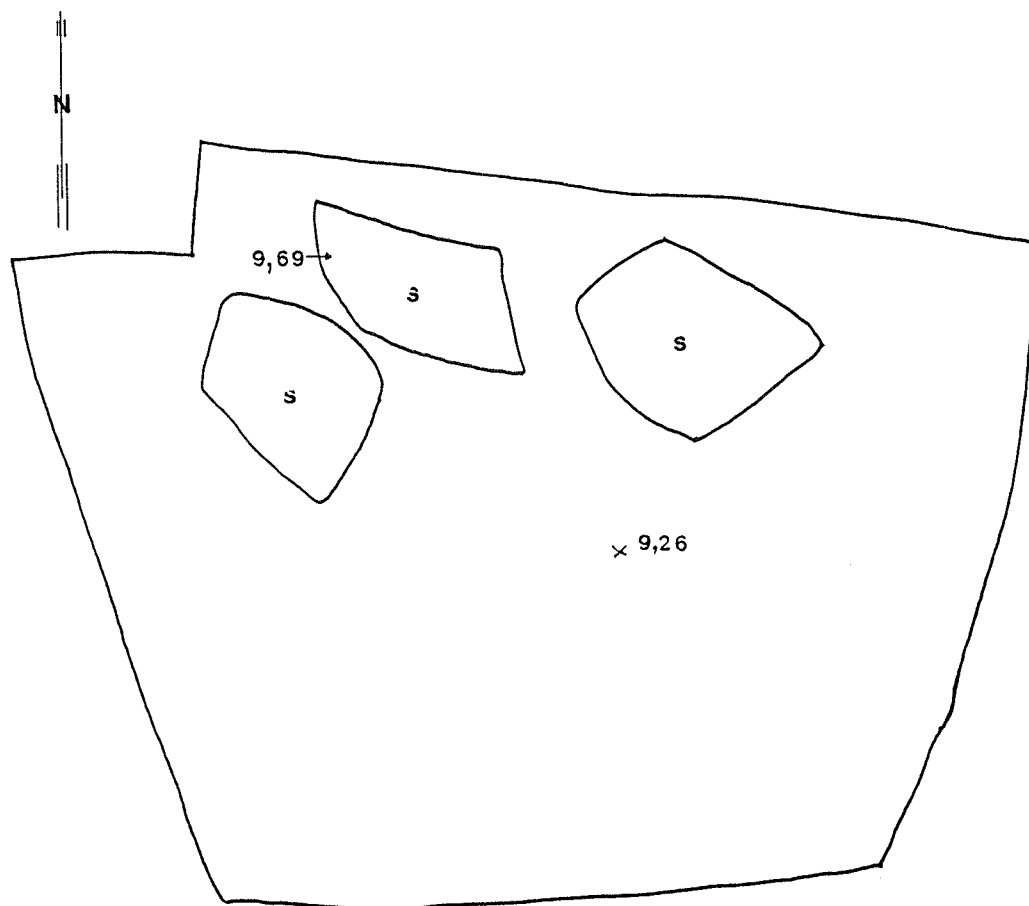

Fig 21.
Plan över område F.

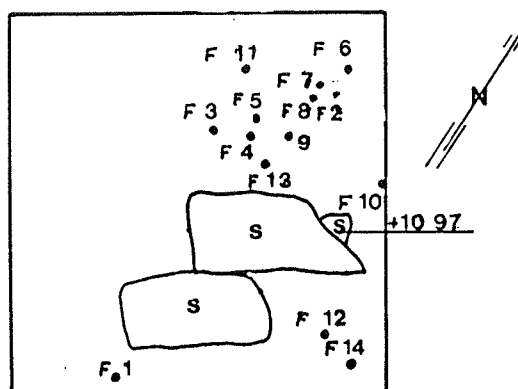
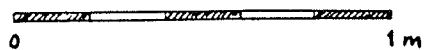

Fig 22.
Plan över område G.

Några företeelser som visade sig vid undersökningen av As 23 fordrar en närmare diskussion. På område A, B samt i kanten av stensättningen på område E låg flintbitar i sprickor i berget. Det kan förklaras på två sätt. Antingen har flintan medvetet placerats i sprickorna eller har den bättre skyddats där mot erosion och slitage på markytan. Vilken av förklaringarna som är riktig kunde inte avgöras vid undersökningen.

Stenarna som sågs i markytan på områdena B och G bör härröra från stensättningen. Stenar av detta format fanns inte naturligt i marken omkring. Områdena B och G låg dessutom strax intill stensättningen men något nedanför i en svacka, så stenar från stensättningen kan mycket väl ha rasat ned dit.

Stenpackningen på område C tolkas som en konstruktion gjord av människohand. Konstruktionen har ingen tydlig struktur förutom att stenarna i den V delen genomgående är större än stenarna i den Ö delen. Dessutom är fynden (flintavslag, övrig flinta samt små mängder kol) huvudsakligen koncentrerade till den Ö delen. Vilken funktion som konstruktionen haft gick inte att avgöra. Inga redskap av flinta fanns i stenpackningen. Den har inte varit anlagd över någon klyfta i berget.

Liksom för de allra flesta oregelbundna stensättningar i Göteborgsområdet är dateringen av As 23 osäker. Några metallfynd som skulle kunna datera den hittades inte. Som sades ovan brukar denna fornlämningstyp vanligtvis tillhöra övergången mellan brons- och järnålder. Till den tidsperioden hör sannolikt även As 23, grundat på sin likhet med de andra oregelbundna stensättningarna. Möjligen talar keramiken för en datering till äldsta järnålder. Detta grundas på att den har en slät yta på utsidan. Enligt Kjerstin Cullberg (1967 sid 254 ff), som studerat keramiken i de oregelbundna stensättningarna, kan den typ av keramik som haft en slät och len yta (Cullberg typ 3) grovt sett dateras till tidigaste järnålder.

LITTERATUR

- Andersson, S. 1982. Rösen och stensättningar i Göteborg undersökta 1960-1970. Fyndrapporter 1980-81, sid 161-186.
- Cullberg, C och Cullberg, Kj. Göteborgska stensättningsgåtor. Fynd 1964, sid 63-68.
- Cullberg, Kj. 1967. Oregelbundna stensättningar i Västra Frölunda. Västergötlands fornminnesförenings Tidskrift, sid 224-263.

FYNDTABELL

FYNDTABELL

Askim 23 890001:

Undersöknings- område	Fynduppgift	Flintavslag		övr. flinta		Redskap och kärnor av flinta		St	gr	Övrigt material
		St	gr	St	gr	St	gr			
Område C	F 21:24	1	2	1	6					
	F 22:25			1	16					
	F 23:26	1	3							
	F 24:27	1	<1							
	F 25:28	1								
Område D	F 1:29			2	1					Kol, <1 gr
	F 2:KASSE RAT									
Område E	F 1:30	1	1							Kvarts, 1 st, <1 gr
	F 2:31									Kvarts, 1 st, 2 gr
	F 3:32	1	<1							
	F 4:33	1	<1							
	F 5:34	1								
	F 6:35			1	<1					
	F 7:36			1	<1					
	F 8:37			1	1					
	F 9:38									
	F 10:39	1	1							Splitter av flinta 1 st, <1 gr
	F 11:40									
	F 12:41-42	1	4	1	4	7				
	F 13:43		6		3	3				
	F 14:44			1	1	1				
	F 15:45			1	2	2				
	F 16:46									
F 17:47										
F 18:48										
F 19:49										
F 20				1	<1					Plattformsavslag av flinta, 1 st, 28 gr typ A Spån av flinta, 1 st, <1 gr Spitter av flinta, 1 st, <1 gr Kvarts, 1 st, 3 gr Utgår

FLINTA	St		St
Skivyxa		Skedskrapa	
Skivmejsel		Kniv	
Kärnyxa		Stickel	
Slipad yxa - Mejsel		Spån med inhak	
A. Spetsnackig		Avslag med inhak	
B. Spetsnackig, förarbete		Spån med retusch	
C. Tunnackig		Mikrospån med retusch	
D. Tunnackig, förarbete		Avslag med retusch	2
E. Tjocknackig		Kärnborr	
F. Tjocknackig, förarbete		Stycke med tillhuggning	
G. Håleggad		Kombinerat redskap	
H. Håleggad, förarbete		Knacksten fragment	1
I. Tunnbldig		Övrigt redskap	1
J. Tunnbldig, förarbete		Plattformsjärna	
K. Yxa med utsvängd egg		A. Konisk kärna med en plattform	
L. Yxa med utsvängd egg, förarbete		B. Kölformig kärna med en plattform	1
M. Yxa av obestämbart typ		C. Övrig kärna med en plattform	
N. Yxa av obestämbart typ, förarbete		D. Ensidig kärna med två motstående plattformar	
O. Mejsel		E. Cylindrisk kärna med två motstående plattformar	
P. Mejsel, förarbete		F. Övrig kärna med två el flera plattformar	
Q. Fragment av slipad yxa/mejsel		Bipolär kärna	
R. Avslag av slipad yxa/mejsel		Övrig kärna	2
Mikrolit		Kärnfragment	1
A. Lancett		A. Plattformsavslag	4
B. Segment		B. Sidofragment	
C. Trekant		C. Ryggspån	
D. Trapets		Mikrospånkärna	
E. Rektangel		A. Konisk mikrospånkärna med en plattform	1
F. Rombisk		B. Handtagskärna med en plattform	
G. Övrig mikrolit		C. Övrig mikrospånkärna med en plattform	
Hullingspets		D. Cylindrisk mikrospånkärna med två plattformar	
Eneggad spets		E. Övrig mikrospånkärna med två plattformar	
Tväreppad spets		F. Fragment av mikrospånkärna	
Tångspets		2 Mikrostickel	
Spånpilspets med tånge		Spån	2
A. Becker typ A		Korta spånfragment	
B. Becker typ B		Mikrospån	3
C. Becker typ C		Avslag	97
D. Becker typ D		Splitter	14
Flathuggen spets		Övrig flinta	65
A. Med tånge		BERGART KNACKSTEN	1
B. Utan tånge		KVARTS	ca 25
Borrspets	2	SKIFFER	
Övrig retuscherad spets		ÖVRIGT	Gr
Dolk		KERAMIK	555
A. Lomborg typ I		BRÄNDA BEN	226
B. Lomborg typ II		KOL	34
C. Lomborg typ III			
D. Lomborg typ IV			
E. Lomborg typ V			
F. Lomborg typ VI			
G. Obestämbart typ			
Skära			
Flathugget redskap av obestämd typ			
Eldslagningssten			
Spånkrapa	1		
A. Enkel fragment			
B. Dubbel			
Rundskrapa			
Avslagsskrapa	2		
A. Enkel			
B. Dubbel			

GÖTEBORGS ARKEOLOGISKA MUSEUM

Arkeologiska undersökningar i Göteborgs
kommun - rapport

Författare: Ulf Ragnesten

Redaktion: Ulf Ragnesten
Inger Redebratt
Johan Wigforss

Fotoframkallning
och kopiering: Lars Noord

Renritning: Ferenc Schwetz

Utskrift och
montering Inger Redebratt

Göteborg i november 1989